TOLUNAY, A., 1992., Türkiye Orman Köylerinde Sosyoekonomik Kırsal Ormancılık Sorunları ve Çözüm Yolları, Türkiye'de Uygun Toplum Ormancılığı Modellerinin Geliştirilmesi Projesi Semineri, Kunduz Eğitim Merkezi, 20-24 Temmuz 1992, Amasya, Türkiye.

**Tebliğ No. 13**

# TÜRKIYE ORMAN KÖYLERINDE SOSYO-EKONOMIK KIRSAL ORMANCILIK SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

**Ahmet TOLUNAY**
**Orman Yüksek Mühendisi**
**Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü**
**BOLU**

## 1. Giriş

Ormancılık; toplumun orman kaynaklarına yönelik çok sayıda taleplerini mümkün olan ölçüde karşılama sanatı olarak tanımlanabilmektedir. Ormancılık uğraşlarını yapmak üzere bu mesleği üstlenmiş olan kişiler, toplumun orman kaynaklarına yönelik taleplerini karşılarken ormancılık politikasının dikte ettiği amaçlar doğrultusunda hareket etmek zorundadırlar. Toplum taleplerinden yola çıkılarak belirlenen ormancılık politikası amaçları ormancılık çalışmalarını icra eden kişileri bağlamakta ve orman kaynakları bu amaçlara uzlaşmayı sağlayacak şekilde işletilmekte ve yönetilmektedir. (Özdönmez ve Arkadaşları, 1989, s.44).

Herhangi bir ülkede yürütülecek olan ormancılık politikaları; toplum taleplerine göre şekillenmekle birlikte ülkenin ormancılık özelliklerini ve niteliklerine de uygun olması veya uyum sağlaması gerekmektedir. Ayrıca bu politikalar ülkenin ormancılık sorunlarına ve darboğazlarına çözümler getirebilmelidir.

Makro-düzeyde "Türkiye Ormancılığının Sorunları" derlenip toplanırsa ve bunlar gruplandırılarak belirli başlıklarda temsil edilirse; iktisadi ve mali, ormancılık üretimi ve orman işletmeciliği, kadastro-mülkiyet, ağaçlandırma ve erozyon kontrolu, orman ürünleri endüstrisinde verimlilik ve üretkenlik, tabiat varlıklarını koruma ve av-yaban hayatı ile sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarının varlığı tesbit edilebilir.Bu sorunlardan sosyo-ekonomik ormancılık sorunları Türkiye gibi gelişme gayreti içersinde olan ülkelerin genelde karşılaştıkları bir ormancılık sorunu olup, ormanlar içersinde veya kenarında yaşamlarını sürdürme çabasında olan insanların varlığı ile ortaya çıkmaktadır. Eğer Türkiye ormanları içersinde veya kenarında yaşamlarını sürdürme çabasında olan yaklaşık 10 milyon nüfuslu bir insan kitlesi ve bu

insanların içersinde yaşadığı köy ve kasaba şeklindeki 17.000 yerleşim birimi bulunmasaydı, Türkiye gibi ülkelere özgü sosyo-ekonomik ormancılık sorunları olamayacak ve bu sorunların çözümü için yasal ve örgütsel düzenlemelere de ihtiyaç duyulmayacaktı.

Ülkemizde, her yıl yakalaşık 20.000 hektar orman alanı, orman içi veya kenarında yaşayan insanlar tarafından ekonomik gereksinmelerin karşılanması maksadıyla bilinçsizce yok edilmektedir. Yaşanılan ekonomik sıkıntılar bu insanlarımızı bu tür bilinçsiz bir davranışa sevk etmektedir. Yıllardan beri Bakanlık veya Genel Müdürlük düzeyinde Türkiye ormanlarının sorumluluğunu üstlenmiş olan ormancılık örgütü, ülke ormanlarıyla birlikte, orman içi veya kenarında yaşayan insanların sosyo-ekonomik sorunlarını da üstlenmiş ve sorunların çözümünün sorumluluğunuda yüklenmek zorunda kalmıştır.

Yıllardan beri sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarının çözümü için çaba gösteren ormancılık örgütünün bu alanada ulaştığı nokta yeterli değildir. (Tolunay,1992 s.19) Türk ormancılığı, sosyo-ekonomik sorunların çözümü için hala arayış içersindedir. Son zamanlarda ORKÖY teşkilatının yeniden Genel Müdürlük düzeyinde kurulması sevindirici bir gelişme olmakla birlikte, sosyo-ekonomik sorunların analizi ve çözüm şekilleri açısından yeni politika ve stratejilerin ele alınması ve uygulanması gerekmektedir.

Bu tebliğde, Türkiye'nin sosyo-ekonomik kırsal ormancılık sorunlarının analizleri ve irdelenmeleri , orman köylerindeki tipik arazi kullanımı bazında yapılmış, bu arazi kullanımının orman alanlarına yansıma şekli açıklanarak, buna göre çözümler üretilmeye çalışılmıştır.

Tebliğ başlıca üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan KAVRAMLAR ve TANIMLAR bölümünde; çoğunlukla birbiriyle karıştırılan "Özel Orman Mülkiyeti ve Işletmeciliği" "Agroforestry", "Sosyal Ormancılık" ve "Toplum Ormancılığı" kavramlarının tanımları ve açıklamaları yapılmiştır. Ikinci bölümde "Türkiye Orman Köylerinde Tipik Arazi Kullanımı ve bu Arazi Kullanımının Orman Alanlarına Yansıma Şekli" açıklanmıştır. Son bölümde ise "Sosyo-Ekonomik Kırsal Ormancılık Sorunlarının Çözüm Yolları" üzerinde durulmuştur.

## 2.KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Türkiye Ormancılığı son on yılı incelendiğinde; sürekli yeni politikalar ve stratejilerin ele alınmaya çalışıldığı ve bunların ormancılık uygulamalarında da yer aldığı gözlenmektedir. Fakat ele alınan politikalara ve hedeflenen stratejilere ulaşmak için; kullanılan araçlarının modellerinin veya uygulamaların kavramsal tarım ve niteliklerinde bir beceriksizlik vardır. Bu beceriksizlik özellikle "Sosyal Ormancılık" kavramının ortaya atıldığı 1986 yılından itibaren daha da artmıştır. (Sağkaya, 1986. s.5). Hatta daha sonra "Karma Ormancılık" gibi kavramlarda ortaya çıkmıştır (Bozatlı, 1987, S.29). Özellikle kavram belirsizliğinin yaşandığı terimler "Özel Orman Mülkiyeti ve Işletmeciliği", "Agroforestry", "Sosyal Ormancılık" ve "Toplum Ormancılığı"dır. Son zamanlarda

"Halk Ormancılığı" gibi bir kavramında ortaya çıkmasıyla, ormancılık kavramlarındaki belirsizlik daha da çoğalmıştır. Işte bu nedenlerdir ki bu tebliğ de "Karma Ormancılık" ve "Halk Ormancılığı" terimlerinin suni ve gereksiz kavramlar olduğu kabul edilerek, kendine özğü tanımları ve nitelikleri olan aşağıdaki başlıklarda verilen 4 kavramın, açıklanması yoluna gidilmiştir.

## 2.1 Özel Orman Mülkiyeti ve Işletmeciliği

Ekonominin temel sorunları olan, hangi mallar ne kadar ve hangi teknikle üretilecek ve nasıl paylaştırılacaktır, sorularına verilecek cevaplar bir takım temel görüşlere dayandırılmaktadır. Ekonomik sistem bu görüşler çerçevesinde oluşturulan kural, ülke, kurum ve araçlar ile bunların işleyişlerini belirlemektedir. Dünya üzerinde görülen ekonomik sistemler kapitalist ekonomik sistem, sosyalist ekonomik sistem ve karma ekonomik sistem olarak üç grupta toplanmakta ve buna göre değişik üretim dallarında etkinlik gösteren girişimcilerin nitelikleri ortaya çıkmaktadır (Geray,1991, s.24).Karma ekonomiler ve bilhassa üretim hayatında özel girişime yer veren ve destekleyen ekonomilerde temelde iki türlü girişim şekli görülür. Bunlar bizzat devletin kendisinin yaptığı girişimler ile özel ve tüzel kişilerin yaptıkları girişimler olarak belirtilebilir. Bu ekonomilerde devletin üretim hayatına atılması gereken alanlar, bizzat devletin görev ve sorumluluğu içinde yer alan alanlar ile genel toplum menfaati ve çıkarının sağlanmasının büyük önem taşıdığı alanlardır. Başkaca devlet özel ve tüzel girişimcilere örnek olmak ve onları geliştirmek, bunun yanında özel ve tüzel girişimcilerin gerçekleştiremeyeceği üretimleri veya büyük çapta finansman gerektiren teknolojileri ülkeye getirmek amacıyla üretim hayatına aıttır. Bunun dışıda kalan üretim alanları, özel ve tüzel kışilere açıktır. Ülkemizde ulaştırma, imalat, sanayii madencilik (v.s.) gibi çeşitli üretim dallarında özel ve tüzel girişimcilerin rol oynadığını görebilmekteyiz. Ormancılık sektörü açısından konuyu değerlendirirsek kabul edilen ve uygulanan ormancılık politikalarına göre Türkiye Cumhuriyeti ormanlarının gözetim, denetim ve işletme görevi Orman Bakanlığı bünyesinde yer alan Orman Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Ülke üretim hayatında OGM ormancılık üretimini yapmak, toplumun mal ve hizmet şeklinde gereksinimi olan orman ürünlerini üretmek sorumluluğunu üstlenmiştir. Orman Genel Müdürlüğü üretim ve ışletmecilik açısından; ülke genel politikalarına bağlı olarak vücuda getirilmiş olan ormancılık politikaları ilkeleri doğrultusunda oluşturulmuş bir DEVLET GIRIŞIMCILIĞI örneğidir. Yani devlet OGM'ye ormancılık alanında üretim yapması için girişimcilik görevi verilmiştir. (Tolunay, 1987, S.85; 1989 S.37)

Ülkemizde, ormancılık alanında bir devlet girişimciliği örneği olan OGM yanında özel girişimcilerinde ormancılık üretim alanında faaliyet göstermesi mümkündür. Zira ormancılıkta özel girişimcilik; Türkiye ormancılık politikası araçları içersine dahil edilmiş bulunmaktadır. Ayrıca ormancılık politikası araçları içersine dahil edilmiş bulunmaktadır. Ayrıca ormancılık politakası araçları; kamu orman mülkiyeti ve işletmeciliği, özel ormanlar üzerine kamu denetimi, özel ormanlara kamu denetimi, özel ormanlara kamu

teşviki-kılavuzluğu ve yardımı, özel orman mülkiyeti ve işletmeciliği şeklinde belirlenmektedir. (Özdönmez ve Istanbullu, 1981, s.42 Özdönmez ve Arkadaşları, 1989 s.69) ülkemizde özellikle 1986 yılından itibaren (5.6.1986 tarihli 3302 ve 22.05.1987 tarihli 3373 sayılı Kanunlar ile) teşvik edilip yaygınlaştırılmaya çalışılan özel ormancılık ve özel ağaçlandırma konusunun belirtilen ormancılık politikası araçlarının kullanılması olarak yorumlanması yerinde olacaktır. Özel orman kurmak veya işletmek isteyen Orman Bakanlığı dışındaki özel ve tüzel kişiler diğer sektör ve üretim dalların da olduğu gibi birer girişimcidir. Ormancılık üretimini yapmak, ormandan mal ve hizmet üretmek bunu gerektiğinde kendi ihtiyacı için kullanmak veya gerektiğinde bu ürünlere ihtiyaç duyan kişilere sunmak, üretimin sonuçlarını ve risklerini üzerine almak şeklinde bir görevi üstlenmişlerdir. Özel orman mülkiyeti ve işletmeciliğinin bu şekilde algılanıp kavranılması ormancılık uygulamalarının başarısını ve ormancılık politikalarının devamlılığını sağlayacaktır. (Tolunay, 1989, s.37).

## 2.2. Agroforestry

Agroforestry teknik bir kavramdır. Bu kavramı bir üretim tekniği olarak da düşünmek mümkündür. Daha açık bir deyimle Agroforestry tarım ve ormancılık üretimlerinin ve bu üretimlerin sağlandığı ürünlerin birim üretim alanından aynı anda elde edilmesini sağlayan bileşik bir üretim tekniği olmaktadır. Bu iki üretim alanı, her üretim alanı gibi temel girdiler olan üretim faktörlerini (toprak, işgücü, kapital,girişim) kullanılacaktır. Üretim birimi ise aynıdır, yani tek bir üretim biriminde hem ormancılık üretimi ve hemde tarımsal üretim yapılmaktadır. Üretim sonucu ise farklı ürünler diğer bir deyimle, ormancılık üretimiyle orman ürünleri, tarımsal üretim ile tarım ürünleri elde edilmektedir. Fakat her iki sektörde üretime giren faktörleri nitelik nicelik ve miktar açısından farklıdır. Ayrıca üretim süreci ve süresinde farklıdır. Işte aynı üretim biriminde (örneğin fabrıka veya arazıde) farklı nitelik ve niceliklerde ürünler elde etmek istenirse, ürün kombinasyonları yapmak ve bileşik üretim tekniklerini kullanmak gereklidır. Matematiksel planlama tekniklerinden (lineer programlama, network modelleri, çok kriterli karar verme, integer programlama, dinamik programlama (vs.) yararlanarak bu işlemleri gerçekleştirmek mümkündür (Geray, 1986 s.117-119). Açıklandığı üzere tarımsal üretim ile ormancılık üretimi aynı üretim biriminde kombine üretim şeklinde gerçekleştirmeye çalışmak "AGROFORESTRY"dir ve bu terim bir üretim tekniğinin adıdır. Bu ikili üretime hayvancılık üretimini de ekleyerek üçlü üretim kombinasyonlarını kurmak mümkündür.

## 2.3. Sosyal Ormancılık

Bugün Dünya üzerindeki ülkelerin ormancılık politikalarına ve ormancılık özelliklerine bakıldığında birbirinden belirli özelliklerle ayrılabilecek ormancılık tipleri görülebilmektedir. Artık ormancılık; ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik yapıları ile ele alınan ormancılık politikalarına göre nitelendirilip,

şekillendirilmektedir.Buna göre dünya üzerinde ENDüSTRIYEL ORMANCILIK, KORUMA ORMANCILIĞI, KENT ORMANCILIĞI VE SOSYAL ORMANCILIK gibi ormancılık tipleri ortaya atılmaktadır. (Özdönmez ve Arkadaşları 1989, s.45; Tolunay 1991 a, 1991 b, 1991 c, 119 d,)

Ormanların yayılış gösterdiği alanlar içersinde, çeşitli kırsal uğraşı düzenleri ile (tarım, hayvancılık ve diğerleri) hayatlarını idame çabasında olan insan kitlelerinin varlığı, sosyal ormancılığın temelini oluşturmaktadır. Orman içi veya kenarında bulunan yoğun nüfus kitleri ekonomik gerekçelerle ormanla karşılıklı ilişki içindedir. Sosyo ekonomik ormancılık sorunları vardır. Ülkede ormacılık çalışmalarını yürütecek olan ormancılık örgütü bu sorular nedeniyle nasıl ormancılık çalışması yapacağının sıkıntısı içindedir. Ormancılık örgütü, orman alanları ile orman alanları içersinde yaşayan orman köylüsü arasında sıkışıp kalmıştır. Işte bu sıkışmayı önlemek ve orman alanları içersinde yaşayan insan kitlelerinin sosyo-ekonomik sorunlarını çözmek için uygulanacak ormancılık; sosyal ormancılık olacaktır. Sosyal ormancılık; insan ile orman arasındaki sosyo ekonomik sorunları çözmek için fikirler ve modeller üreten bir ormancılık anlayışı olup ilkeleri ve uygulamaları ormancılık politikalarında ve ormancılık çalışmalarında yer aldığında bir ormancılık tipi olarak çıkar (Tolunay 1991 b) Ormancılık politikalarını ve mevzuatlarını, sosyo-ekonomik sorunları ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmiş ve ormancılık uygulamalarını bu yöne kanalize etmiş ülkelerde, bu ormancılık tipine rastlamak mümkündür.

Sosyo-ekonomik sorunlarla birlikte kadostro-mülkiyet sorunları olan bir ülke düşünelim. Böyle bir ülkede farklı şekillerde, ele alınan ormancılık politikaları ve ormancılık uygulamalarına göre orman idaresi ve orman köylüleri açısıdan dört ayrı sonuç elde edilebilir. Şekil 1'den de görüleceği üzere A,B ve D durumları orman idaresiyle orman köylüsünün ayrı ayrı veya beraber kaybettikleri durumlardır. C durumu ise hem orman idaresinin ve hemde orman köylüsünün birlikte kazançlı çıktıları durum olup, ülkenin ormancılık tipinin sosyal olarak belirlenmesiyle ortaya çıkmıştır. (OHE,1991,S.4)

## 2.4. Toplum Ormancılığı

Gelişme çabası içerisinde olan ülkelerin kırsal yörelerinde yaşayan insanlar, çevrelerindeki araziler yıllardan beri süregelen alışkanlıklarıyla kullanmaktadırlar. Yaşadıkları bu yörelerde kendi geliştirdikleri kırsal uğraşı düzenleri ve üretim biçimleri ile geçimlerini sürdürme çabasında olan bu insanlar, çevrelerindeki arazilerin kullanım şekillerini de kendileri belirlemektedir. Arazi kullanım şeklinin, eğitimsiz ve kültürsüz olan bu insanlar tarafından belirlenmesinin nedeni böyle ülkelerde arazi kullanım politikaları ve stratejilerinin henüz oturmamış ve yerleşmemiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Ülke topraklarının, toprağa dayalı üretimlerinden (tarım, orman, mer'a) hangilerine tahsis edileceği sorusunun cevaplanamaması, yanlış arazi kullanımı günden güne artıracak yanlış üretim alanlarına sevk edilen arazilerden istenilen miktar ve kalitede ürünler alınamayacak, sonuçta ise

bilinçsizce bu uğraşıları yapan kırsal nüfus fakir düşecektir. Kırsal kalkınma ve kırsal nüfusun refahı için çalışan yöneticiler ve bu konuda politika tesbiti yapan kişilerin, arazi kullanım politikası ile ilgili yeni kavram ve stratejileri uygulamaya geçirmeleri öncelikle ele alınması gerekli konular olmaktadır. Arazi kullanım politikaları ve stratejileri belirlenirken, kırsal yörede yaşayan insanların temel istemlerinin neler olduğunun ortaya konması gereklidir. Çünkü kırsal yöredeki insanlar çevrelerindeki arazilere, belirli gereksinmelerini karşılamak için yönelmekte ve kullanmaktadırlar. Böyle yörelerde yaşayan insanlar en azından beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için tarımsal alan bulmak ve buldukları bu alanlarda ihtiyaç duydukları tarımsal ürünleri yetiştirmek zorundadırlar.

Gelişme çabasında olan ülkelerin orman alanları içersinde veya bitişiğinde yaşayan insanlar ise, ekonomik amaçlı gereksinimlerini ve taleplerini, çevrelerindeki ormanlara ve orman alanlarına yansıtmaktadırlar. Bu insanların barınacakları ev ve yapıları yapmak için yapacak oduna, ısınma ve pişirme gereksenimlerini karşılamak için ise yakacak oduna ihtiyaçları bulunmaktadır. Ayrıca hayvancılık uğraşları için kullanacakları samanlık ahır gibi tesisler içinde yine yapacak oduna ihtiyaçları vardır. Ülkenin orman idaresi, bu yörelerde yaşayan köylülerin oduna olan taleplerini kabul etmekte ve bu konuda önemli yasal haklar sağlamaktadır. Köylülerin ihtiyaçları her yıl devlet ormanlarından elde edilen odun ürünleriyle karşılanmaya çalışılmaktadır. Fakat köylülere sağlanan bu yasal haklar orman idaresi üzerine büyük maddi külfetler yüklediği gibi, köylülerin ihtiyaçlarının tam manasıyla karşılanmadığını düşünmesi nedeniyle, kaçak ve illegal yoldan çevredeki orman alanlarını yine yapacak ve yakacak odun elde etmek maksadıyla kullanmaları söz konusu olmaktadır. Yasal olmayan kaçak envali kullanımını önlemek için yasalarla müeyyideler getirilmesine rağmen bu yasadışı kullanımın önüne geçilememektedir. Ilginç olanı nekadar orman emvali temin edilirse bu insanların yine orman ürünlerine ihtiyaç duymalarıdır. Bu yönelişın temelinde devletin ilerde kendilerine verilen bu haklardan mahrum bırakabileceğini düşünmeleri ve orman idarelerine duydukları güvensizlik yatmaktadır. Bu yörelerde yaşayan insanlar ormanların yetiştirilmesi ve bakımına hiç katkı sağlamasalar bile, sadece orman alanları içersinde yaşadıklarından dolayı, yapacak ve yakacak odun ihtiyaçlarının karşılanması için hak iddia etmektedirler. Işte bu özellik ve niteliklerde ormancılık sorunları olan ülkelerin ormancılık örgütleri maruz kaldıkları bu tür sosyal baskılar nedeniyle darboğazlara ve sıkıntılara düşebilmektedir. Öyleki, orman işletmelerinin piyasaya satarak gelir sağladıkları orman ürünleri, köylülere çok ucuz fiatlarda verilmekte, bu suretle orman işletmeleri zarar eder duruma düşmektedir. Diğer taraftan yasal olmayan ürünü kullanımının da önüne geçilmekte bu konuda suç işlendiği tespit edilen orman köylüleri adliye koridorlarında hesap vermek zorunda kalmaktadır. Işte bu sorunları çözmek için bir sosyo ormancılık modeli olarak TOPLUM ORMANCILİĞI ortaya atılmıştır. Bazı Uzakdoğu Asya ülkelerinde ve özellikle Nepal'da başarılı uygulamaları yapılmıştır.

TOLUNAY, A., 1992., Türkiye Orman Köylerinde Sosyoekonomik Kırsal Ormancılık Sorunları ve Çözüm Yolları, Türkiye'de Uygun Toplum Ormancılığı Modellerinin Geliştirilmesi Projesi Semineri, Kunduz Eğitim Merkezi, 20-24 Temmuz 1992, Amasya, Türkiye.

Toplum ormancılığının temelinde kırsal toplumların, çevrelerindeki ormanlardan devamlı fayda temin etmelerini sağlamak ve onlara daha fazla sorumluluk vermek düşüncesi bulunmaktadır. Bu sorumluluklar çevrelerindeki ormanların yönetimine ve işletilmesine doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunmak, düzensiz veya aşırı faydalanmayı azaltıcı çalışmaların yürütülmesinde görev almak olarak belirtilebilir. (Becher 1991, s2.)

Toplum ormancılığında ülkenin idaresi orman köylerinin oduna olan ihtiyaçlarını kabul etmektedirler. Çoğunlukla köye yakın, daha önce köylülerin yaşadışı yollarla bile kullandığı düşük verimli bir orman alanını köylülerin kullanımına tahsis etmekte, fakat bazı kurallar ortaya koymaktadır. (Ohe, 1991, s.4). Tahsis edilen orman alanı kişi yada kişilere değil, tüzel kişiliğe sahip bir kuruma verilmektedir. Bu kuruluş köy tüzel kişiliği veya o yörenin kooperatif tüzel kişiliği olabilmektedir. Tahsis olunan orman alanının idare ve işletilmesi bu tüzel kişilik tarafından yürütülmekte teknik yardım ve hizmetler ise orman idaresi tarafından yapılmaktadır. Bu orman alanlarından yararlanma hakkına tüm köy halkı sahip olup, köylülerin ayrıca orman idaresine yakacak ve yapacak odun talep hakları bulunmamaktadır. Köy halkının yapacak ve yakacak odun talep miktarını, ormanın işletme ve idaresini üstlenmiş tüzel kişiliğin yöneticileri belirlenmekte ve ihtiyaç sahiplerine bu talebe göre ürünü vermektedir.

Köylülere tahsis edilen orman; köy halkının yıllar itibariyle gereksinim duyduğu yapacak ve yakacak odun miktarını sağlayan üretimi verecek ölçüde işletilmektedir.

Toplum ormancılığının sağlıklı bir şekilde uygulanması için yıl yada belirli yıl grubu (10 yada 20 yıl) baz alınarak, orman köylerinin yapacak ve yakacak odun talep miktarlarının yıllar itibariyle belirlenmesi gerekmektedir. Tahsis edilecek orman alanıda, ağaç serveti açısından, bu talebi karşılayacak nitelikte ve vasıfta olmalıdır.

Diğer taraftan orman idaresi, tahsis ettiği orman alanını köylülerin kullanıma verirken, katı kurallar koymak zorundadır. Tahsis edilen orman alanının ormancılık dışında başka maksatlarla kullanılmasının yasaklanması, işletilmesi ve amenajman planlarına titizlikle uyulmasının istenmesi ve yeri geldiğinde denetlemelerin yapılması gerekmektedir.

Toplum Ormancılığı ilk aşamada oturtulması zor olan devlet tarafından katı kurallar koyularak uygulanması yapılan, fakat toplumların ya da köylülerin sorumluluklarını öğrenip bildikten sonra, sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarının çözümünde çok başarılı sonuçlar veren bir sosyal ormancılık modelidir.

Buraya kadar açıklaması yapılan kavramlar Şekil 2'de verilmiştir.

TOLUNAY, A., 1992., Türkiye Orman Köylerinde Sosyoekonomik Kırsal Ormancılık Sorunları ve Çözüm Yolları, Türkiye'de Uygun Toplum Ormancılığı Modellerinin Geliştirilmesi Projesi Semineri, Kunduz Eğitim Merkezi, 20-24 Temmuz 1992, Amasya, Türkiye.

## 3. TÜRKIYE ORMAN KÖYLERINDE TIPIK ARAZI KULLANIMI VE BU ARAZI KULLANIMININ ORMAN ALANLARINA YANSIMA ŞEKLI

Ekonomide bir deyim vardır. "Insan ihtiyaçları sınırsızdır. Insan ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetler ile bu mal ve hizmetlerin üretildiği kaynaklar kıttır" Sınırsız insan ihtiyaçlarını, kıt kaynaklarla karşılamak her ekonominin en başta gelen sorunudur. Insan ihtyaçları temel ihtiyaçlardan (barınma ve besleme) başlar. Lüks ihtiyaçlara kadar giden bir yelpazede seyreder. Eğer herhangi bir insan grubu veya toplum kesiti, en azından temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklara sahip değilse, çaresizlik içersinde, çevresinde bulabileceği ve ulaşabileceği kaynakları araştıracak yasal olmayan bir kullanım sözkonusu olsa bile zorunlu olarak o kaynağı kullanım yolunu seçecektir. Bu yargı ormaniçi veya kenarında köy-kasaba şeklindeki yerleşim birimlerinde yaşayan insanlar içinde geçerlidir. Orman köylüsü geçimini en azından temel ihtiyaçlarını karşılamak için; hayvanlarını ormanda otlatmak, yapacak ve yakacak odun ihtiyacını ormandan karşılamak ormanın bahşettiği meyva ve yiyecekleri ormandan toplamak zorundadır. Eğer yeterli tarım arazisi yoksa açmacılık yaparak tarım arazısı temin etmek zorundadır. Orman köylülerin bilinçsizce ve düşünmeden yaptıkları bu eylemler doğru değildir. Eğitimsizlik ve kültürsüzlük nedeniyle, sonucu düşünülmeden yapılan bu davranışlarla Türkiye ormanları yok olmaktadır, bitirilmektedir. Türkiye Ormancılık mevzuatının ilgili kanunları bu tür davranışlar suç saymasına ve müeyyideler getirmesine rağmen bu eylemlerin bir türlü önüne geçilememektedir. Yürürlükteki kanunlar gereğince orman idaresi mensupları, orman köylüsünün ormanı yıkıcı ve yok edici davranışlarını tespit etmek, suç zabıtı ile tevşik etmek ve mahkemeye vermek zorundadır. Bu noktada orman idaresi ile orman köylüsü karşı karşıya gelmekte, arada ise ormanlar ile orman alanları kalmaktadır. Sadece son on yıllık dönemde (1976-1985) , yılda ortalama 5336 adet ormanda hayvan otlatma, 2296 adet orman içi yerleşme, 8450 adet ormanda tarla açma, 18492 adet izinsiz ağaç kesme, 9121 adet taşım 1195 adet orman yangın olayı saptanmıştır. (Özdönmez ve Arkadaşları, 1989, s.179).

Orman köylerinde yaşayan insanların bir yıllık temel ihtiyaçlarını karşılayacak üretim, üretim yılı sonunda gerçekleşmiyorsa, ya kaynaklar yetersizdir, ya da kaynakların üretim dallarına tahsisi yanlış yapılmaktadır. Eğer bu durumlar var ise mevcut üretim dalları yeterli verimi ve geliri sağlayamayacaktır. (Tolunay, 1991 e, s.6)

Orman köylerindeki mevcut üretim kaynaklarını, bu kaynakların çeşitli üretim alanlarına yanlış veya doğru dağılımı, bu dağılımlara göre üretim alanlarının sağladığı gelirleri incelerken, bazı kriterler ve ölçütler temel alınmak zorundadır. Işte bundan sonra yapılacak açıklamalarda ve irdelemelerde yerleşim birimi olarak köy, alan olarak KÖY MÜLKI HUDUDLARI temel alınmıştır.

Türkiye'nin neresinde olursa olsun herhangi bir orman köyü (Karadeniz orman köyü, Eğe-Akdeniz Orman köyü veya Doğu-Güneydoğu orman köyü vs.) arazi kullanımı ve kırsal uğraşı düzenleri açısından gözlemlendiğinde , üç farklı arazi kullanımının belirgin bir şekilde kendisini gösterdiğini görebiliriz. Şekil 3'de köy merkezlerinden başlayarak köy mülki hudutları sınırına kadar her hangi bir orman köyündeki arazi kullanımın dağılımı şematik görebiliriz. Şekilden de görüleceği üzere, bir orman köyü temel alındığında, köy mülki hududları içersinde üç tür arazi kullanım alanının bulunduğu gözlenmektedir. Bu kullanım alanları INSAN-ORMAN-TOPRAK üçlüsünün karşılıklı etkileşimi ile ortaya çıkmıştır. Bu üçlünün içersinde ORMAN ve TOPRAĞA ekonomik amaçlar doğrudan doğruya içeren müdahalede ve etkide bulunan varlık INSAN olmaktadır.

Orman Köylerinde belki keskin sınırlarla değil de bazı özellikleri ve nitelikleri gereği, ayırıma tabi tutulan bu üç alanın kullanım detayı her alanda kendine özgü göstergesiyle aşağıda ayrı başlıklar halinde verilmiştir.

3.1. I.KULLANIM ALANI(iskan, Küçük Bahçe Tarımı, Ahır Hayvancılığı)

Bu kullanım alanı orman köylerinde yaşayan insanların en çok zamanlarını harcadıkları alan olup, içersinde insanların temel ihtiyaçlarını karşıladıkları yapılar ile (ev, konut vs.), bazı kırsal uğraşı düzenlerini gerçekleştirdikleri (ahır, samanlık, odunluk vs.) tesisler bulunmaktadır. Bu yapı ve tesisler, orman köyü içersinde yaşayan insanların tek tek kendi mülkiyetlerinde olup, şahsi kullanımda kendilerini göstermektedir. Öte yandan, yine bu kullanım alanı içersinde, tüm köy halkının ortak kullanımına konu olan yapılar (cami, köy konağı, okul, sağlık ocağı kooparatif binası vs.) bulunmaktadır ki çoğunun mülkiyeti köy tüzel kişiliklerine aittir. Genelde I. kullanım alanında, iskan olarak kullanım ağırlıklı taşımasına rağmen, bazı kırsal uğraşı düzenlerine (küçük bahçe tarımı, ahır hayvancılığı, halıcılık gibi küçük el sanatları vs.) mekan teşkil etmesi, bu alanda yoğun bir kullanıma sahne olduğunu göstermektedir.

Ideal bir varsayımla orman köylerindeki herhangi bir ailenin konut, ahır samanlık ve odunluk gibi yapı tesislerine sahip olduğunu düşünelim. Bu yapılara sahip olan orman köylüsü, belki estetikten yoksun bir şekilde yapılan bu yapılarda, gündelik yaşantısının büyük bir kısmını harcamaktadır. Yapıların düzenliliği değil, kullanım basitliği önemlidir. Bu düşüncelerden hareket eden orman köylüsü, kendine özgü bir mekan dağılımı ile bu yapıların içersinde uğraşını sürdürmektedir.

Köy merkezi olarak tanımlanabilecek yerleşim alanı içersinde orman köylüsü, genelde küçük tarım ve ahır hayvancılığı yapmaktadır. Küçük bahçe tarımında amaç; çoğunlukla kendi ihtiyaçlarını karşılamak için sebze ve meyve yetiştirmek için kullanılan araziler, alan itibariyle küçüktür ve ev, ahır, samanlık gibi yapıların hemen içersinde ve yakınında bulunurlar.

Yetiştirilen ürünler baklagil ve sebze türü ürünleridir. Bu ürünler orman köylüsü tarafından bizzat tüketilir veya üretim büyük olursa pazarda satışa sunulur. Ahır hayvancılığı ise bu amaçla yapılmış bir binanın içersinde, gerek endüstriyel yem, gerekse yazın otlak ve tarla alanlarından toplanarak elde edilmiş ve kurutulmuş yem bitkileri ile yapılmaktadır. Elde edilen süt ve süt ürünleri hem orman köylüsü tarafından tüketilir, hemde pazarda satışa sunulur.

Iskan, küçük bahçe tarımı, ahır hayvancılığı ve diğer uğraşlar için kullanıma konu olan I.KULLANIM ALANI köy merkezlerinden itibaren hemen köy yerleşim sınırından başlayan tarım alanlarına doğru uzanmaktadır. Buradaki tarım alanları, küçük bahçe tarımı yapılan alanlardan biraz farklıdır. Alan itibariyle büyük olup, sebze ve meyve ürünlerinden ziyade tahıl ve endüstriyel tarım ürünü elde etmek için işletilebilmektedir.

Bu kullanım alanı için belirtilebilecek diğer husular; iskan alanlarının genelde düz veya eğimi az olan alanlarda seçildiği, köy köy yerleşim sınırlarından başlayan tarım alanlarının ise açmacılık suretiyle ormandan kazanılmış olanlar olduğudur. Ilerde açıklanacağı üzere, bu alan II. kullanım alanının katkısı ile III. kullanım alanına doğru süreklemek ve genişlemektedir. Tarım yapılan alanlar; daha önce üzerinde orman örtüsü bulunan alanlar olup, orman köylüsü tarafından tarımsal amaçlar için kullanılmak maksadıyla, orman örtüsünün açmacılıkla yok edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Belki bu alanlar ilk aşamada humus açısından zengin olan orman toprağı sayesinde iyi tarımsal ürün vermiştir. Fakat daha sonraları toprak fakir düştüğünden tarımsal üretim kapasiteleri azalmış ve körelmiştir. Aynı şekilde orman örtüsünden yoksun kalan arazı yoğun bir aşınım ve taşınıma maruz kalmış, erozyon hat safhaya ulaşmıştır. Sonuçta böyle bir arazide ekonomik kazancı düşen orman köylüsü yeni alanlara doğru yönelişe geçmiştir. Bu yöneliş ise II. kullanım alanını ortaya çıkarmıştır.

### 3.2 II KULLANIM ALANI (Tarım, Mer'a ve Bozuk Orman Alanları)

Açmacılık suretiyle kazanılan alandakı tarımsal verimin düşmesi, artık o alanın bu amaçla kullanımını gereksiz kılmıştır. Orman köylüsü yeni alan bulmak zorundadır. Bu amaçla kullanabileceği alan fazla meyilli olmamalı, ayrıca üzerindeki orman örtüsünü kaldırmak için fazla bir zorlukla karşılaşılmamalıdır. Orman köylüsü tarımsal amaçla kullanmayı düşündüğü herhangi bir orman alanındaki orman örtüsünü kaldırmak için farklı yöntemler izlemektedir, Zaten I. kullanım alanının hemen yakınında bulunan bu alanlardaki orman örtüsü, yapacak ve yakacak odun temin etmek amacıyla peyderpey yok edilmiştir. Yasal olmayan bu kullanım, bir anda değil yıllar yılı belki her yıl tek ağaç kesmek suretiyle süregelmektedir. Bu olguyu bir anda fark etmek ve anlamak mümkün değildir. Ormanın yıkımı veya yok edilmesi aslında bu noktada başlamaktadır. Yakacak ve yapacak odun temin etmek maksadıyla, yasal olmayan bu kullanımla yıllar geçtikçe, yapısı bozulmaya başlayan meşcerelerin yok edilip ortadan kaldırılması, o kadar zor olmadığı gibi, dikkat çekici de değildir. Belirtilmesi gereken diğer bir husus tarımsal kullanım için açma

yapılacak alanın gecekondu yapar gibi bir anda ortaya çıkmadığıdır. Belki önceleri birkaç metrekare ile açılan alan ilerde genişleyecek, dekarlara hatta hektarlara ulaşacaktır. Açılan bu alanın sahipliliğini üstlenmek için çeşitli yöntemler izlenecek, çitle çevresi çevrilecek, zeytin veya meyva ağaçlarının fidanları dikilecektir. II. kullanım alanında yaşanılan orman yıkımı genelde bu şekilde olmaktadır.Orman köylüsü tarımsal uğraşlar için kullanmayı düşündüğü orman alanlarını açıklanan yöntemleri izleyerek yok etmektedir. Sonuçta; eğimi az olan arazilerin açmacılıkla kazanılmasından sonra meyilli alanlarda kalmış bölük-pörçük meşcereler parça, parça orman alanlarının görüntüsü oluşturmaktadır. II. Kullanım alanının en önemli ve en çarpıcı özelliği buradadır.

Ayrıca bu kullanım alanında, ekonomik amaç taşıyan diğer bir kullanım şeklini belirlemekte fayda vardır. Ağaç örtüsü yok edilmiş veya parça parça bölünmüş meşcereler içersinde hayvan otlatmak suretiyle yararlanma, II. alanın diğer bir kullanım şeklidir. I. kullanım alanı içersinde yer alan ve tarımsal amaçla kullanılan sahipli arazilerde otlatma yapmak zordur. Bu sebeple hayvan sahipleri otlatma yapmak amacıyla II. alanı yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu alanın ormancılık açısından kullanımı (!) belirtilecek olursa sosyo-ekonomik ormancılık sorunları nedeniyle, teknik bir ormancılık yapmak mümkün değildir. Gençleştirme ve bakım çalışmaları yapılsa bile başarı şansı yoktur. Üretim amacı düşünülse bile ağaç serveti ve niteliğinin bozukluğu nedeniyle yeterince odun ürünü alınamamakta ve ayrıca yeni bir meşcerenin tesisi zor olmaktadır. Kısacası sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarını çözmeden, II. kullanım alanında ormancılık yapmak mümkün değildir (şekil 4).

II. kullanım alanının diğer bir önemli özelliği statik değil dinamik oluşudur. Yani bu alan sürekli hareket halindedir. II. kullanım alanı III. alanına doğru sürekli gidiş yolu izlemekte, bu alanda orman örtüsünü bozarak ve yok ederek aldığı arazilerde, I kullanım alanına vermektedir.

### 3.3. III KULLANIM ALANI ( Henüz Bozulmamış Orman Alanları)

Üzerindeki orman örtüsünün insan etkileriyle bozulmadığı ve sadece ormancılık üretiminin yapıldığı orman alanları bu kapsamdadır. Bu alanlardaki meşcereler normal kuruluştadır veya normal kuruluşa yakındır. Hektardaki ağaç serveti miktarı ve dağılımı çok fazla anormellikler göstermektedir. Orman idaresi ormancılık üretimini gerçekleştirmek için ormanlara çeşitli silvikültürel müdahalelerde bulunmakta, teknik bir ormancılık yapmaya çalışmaktadır. Bu alandaki ormanlar, köy yerleşim merkezinden belirli bir uzaklıkta olması nedeniyle henüz sosyo-ekonomik insan baskılarına maruz kalmamaktadır. Belli ölçülerde sosyal baskı olsa bile , II kullanım alanındaki bir yoğunlukta değildir. Tarımsal üretim amacıyla açmacılık, otlatma ve kaçak kesim gibi ormanı yok edici insan etkileri yok denecek kadar azdır.

Işte bu niteliklere sahip III. kullanım alanında sosyo-ekonomik sorunların azlığı nedniyle teknik bir ormancılık yapmak mümkün olmaktadır. Yapılan gençleştirme ve bakım çalışmalarından arzulanan sonuçlar alınabilmektedir. Üretilen orman ürünleri düzenli ve sürekli bir şekilde talep eden tüketicilere sunulabilmektedir. Kısaca bu kullanım alanında "Planlı, rasyonel ve teknik bir ormancılık" yapmak için bir engel bulunmamaktadır. Fakat bu ormanların bulunduğu III. kullanım alanı da tehlike altındadır. Zira II. kullanım alanı sürekli şekilde, III. kullanım alanına doğru hareket etmekte, sosyal baskı ile bozulan orman alanlarını tarım arazisi şeklinde I. kullanım alanına vermektedir.

## 4. SOSYO-EKONOMIK KIRSAL ORMANCILIK SORUNLARININ ÇÖZÜM YOLLARI

Buraya kadar yapılan açıklamalarda; ormancılığımıza yeni girmeye başlamış kavramların tanımlamaları ve irdelemeleri yapılmış ve Türkiye'de yer alan 17.000 orman köyünden herhangi birinde arazi kullanımının ne şekilde olduğu ve geliştiği belirtilmeye çalışılmıştır. Ayrıca sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarına da değinilmiş bulunmaktadır.

Bu bölümde ise Türkiye'nin sosyo-ekonomik kırsal ormancılık sorunlarının ne şekilde çözülebileceğini belirten açıklamalara girilmiş ve değinilmiştir. Burada verilen çözüm önerileri ağırlıklı olarak teoriden ibaret olup, öncelikle model olarak alınması ve uygulanması gerekmektedir.

Diğer taraftan önerilen çözüm yollarının sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarının çözümünde önemli bir iddiası bulunmamakta olup, düşünce geliştirmek ve tartışma yaratmak niteliği taşımaktadır. Bu anlamda, tebliğde değinilen konular ve tebliğ çerçevesi dikkate alınarak Türkiye'nin sosyo-ekonomik kırsal ormancılık sorunlarının çözümü için aşağıda verilen düşünceleri üretmek ve çözüm yollarına vermek mümkündür;

1. Öncelikle ele alınan politika ve stratejiler için kullanılan kavram,ilke, araç model ve uygulamaların hangi nitelikleri taşıdığını veya taşıyacağını tespit etmek ve bilmek zorundayız. Yapılacak çalışmaların verimliliği ve başarısı için bu yargı çok önemlidir. Yıllardan beri çeşitli ormancılık uygulamaları ve Türk ormancılığına mal olmuş çalışmalar, farklı şekillerde tanımlanmakta ve nitelendirilmektedir. Ayrıca orman teşkilatının taşra birimlerinde görev yapan meraklı ve hevesli yöneticiler, idari tasarruf ve yetkileri ile çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar ve başarılı olan çalışmaları değişik terimler ile ormancılık kamuoyuna vermektedirler. Aslında bu kişilerin yaratıcılıkları takdire şayandır. Fakat yanlış yapılan tanımlamalar, yapılan çalışmaların yanlış algılanmasına neden olabilmektedir. Konya, Kastamonu ve Mersin'de yapılan çalışmalar buna örnek olarak gösterilebilir. Kavramlar ve tanımlar bölümünde açıklandığı üzere "Özel Orman Mülkiyeti ve Işletmeciliği", "Agroforestry", "Sosyal Ormancılık" ve "Toplum Ormancılığı" nın kendine özgü tanımları ve uygulama şekilleri vardır. Bu kavramların niteliklerine göre algılanması gerekmektedir. Bunların yanında

"Karma Ormancılık", "Kombine Ormancılık" ve "Halk Ormancılığı" gibi kavramların türetilmesi anlamsızdır. Bu açılardan yapılacak tüm ormancılık çalışmalarında, uygulamalar kişilere göre değil kişilerin uygulamalara göre davranış göstermeleridir. Bunun için; Orman Bakanlığı, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu biriminin ilgili daire Başkanlıklarınca makro düzeyde bu konularla ilgili politika ve strateji tespiti yapması zaruridir.

2. Kavramlar ve tanımlar bölümünde, özel orman mülkiyeti ve işletmeciliği kavramı irdelenmiş ve tanımlanmış, ayrıca Türk Ormancılığında bu konuda yapılan çalışmalara da değinilmişti. Hatırlanacağı üzere Çal ilçesi Özel Ağalandırmaları ile, özellikle 1984 ve 1987 yılları arasında popüler olan bu uygulamaları yaygınlaştırmak için , 6831 Sayılı Orman Konununda ve Ağaçlandırma yönetmeliklerinde değişiklikler yapılmıştır. Aslında, yapılan bu değişiklikler Türk ormancılığında cesurca alınmış kararlardan birisidir. Fakat buğün ne yazık ki bu uygulamaların, gösterilen iyi niyetlere rağmen istenilen amaçlara ulaştığı söylenemez. Çıkarılan "Ağaçlandırma ve Fon Yönetmeliği"nin sürekli değişiklikler göstermesi ve bu yönetmeliğin yapılacak çalışmalara tam anlamıyla uyum sağlayamaması veya uygun olmaması çalışmaların verimliliğini ve başarısını etkilemiştir. Bunun yanında özel ağaçlandırma uygulamalarının ilk aşamalarında, yapılan kanun ve yönetmelik değişikliklerinden çıkar sağlamak isteyen kişilerin ortaya çıkması, uygulamalara gölge düşürmüştür. Yapılan son yönetmelik değişiklikleri ve özellikle Ağaçlandırma ve Erzoyon Kontrolu Genel Müdürlüğünün kurulması ve bu kurumun bünyesinde "Özel Ağaçlandırmalar Şube Müdürlüğü"ne yer verilmesi, bundan sonra Özel Ağaçlamalar adı altında yapılacak çalışmaların işlerliğini hızlandıracaktır. Zira herhangi bir ormancılık politikası ve stratejisi belirlendikten sonra, bu doğrultuda yapılacak çalışmaları sahiplenecek bir birimin kurulması gereği unutulmamalıdır. Eğer bu yapılamazsa çalışmalar geçici bir süre devam eder daha sonra da kesintiye uğrar. Özel orman mülkiyeti ve özel ağaçlandırmalar konusunda uygulama açısından hala bazı eksikler vardır. Özellikle bürokratik işlerin uzunluğu, kredi ile ağaçlandırma yapacak kişilere kredilerinin taksitle verilmesi ve bunun çok sıkı denetiminden geçirilmesi özel ağaçlandırma yapacak kişileri caydırmakta ve heveslerini kırmaktadır. Eğer bu konularda düzenleme yapılamıyorsa, "Hibe" yardımlarının artırılması daha yararlı olacaktır.

Nitelikleri ve uygulama şekilleri farklı olsa bile; "Özel Orman Mülkiyeti ve Işletmeciliği" ile Toplum Ormancılığı" kavramlarının, uygulama açısıdan birbirlerini destekleyen faydalı yerleri bulunmaktadır. Orman köylerinde ağaçlandırma yapacak orman kuracak kişilere özel ağaçlandırma adı altında yapılan uygulamalardan daha fazla yararlandırılması ve yapılacak yardımları öncelikle bu yörelerde yaşayan insanlara verilmesi "Toplum Ormancılığı uygulamaları açısından önemlidir. Fakat orman köylerindeki kişilere bu konularda yapılacak yardım ağaçlandırma kredisi şeklinde değilde, ağırlıklı olarak hibe yardımı şeklinde yapılması daha anlamlı olacaktır. Çünkü orman köylüsünün eğitimsiz ve kültürsüz olması ve bunun yanında kredi almak için devlet

kurumlarında koşturmayı göze alamaması, kredi şeklinde yapılacak yardımların orman köylüsüne ulaşmasında engel teşkiledecektir. Bunun yerine hibe olarak, özellikle ağaçlandırma materyali olarak (dikenli tel, çit kazığı, fidan vs. gibi) yardım yapılması daha yerinde olacaktır.

Orman köylerindeki tipik arazi kullanım şekline göre belirtilen üç kullanım alanında II. Kullanım alanı; orman köylülerinin yapacağı özel ağaçlandırma çalışmaları için önem taşımaktadır. II. kullanım alanı kadostro ve mülkiyet sorunlarının en yoğun olduğu alandır. Açmacılıkla orman köylüsünün kullanımına geçmiş bu sahalar 3402 Sayılı Kadostro Kanununun 14.maddesini A-H bendleri gereğince zilyetlikle tasarruf edilen araziler statüsündedir. Bu arazilerin özellikleri; belli ölçülerde orman ile hukuki ilişkileri kalmamıştır, açmacılıktan sonra terk edilmiştir. Bu arazilerin açmaçılıktan sonra tarımsal amaçla kullanmışlar ve tarımsal ürün verimi düştükten sonra terk etmişlerdir. Bu araziler alan itibariyle yüzölçümleri küçüktür. II kullanım alanında yer alan bu niteliklerdeki araziler orman köylerine yapılacak hibe şeklindeki yardımlarla kısa zamanda ağaçlandırılabilirler. Zira bu tür arazileri ağaçlandırma için yapılacak işlemler sahanın ihatası, toprak hazırlığı ve fidan dikimidir. Eğer orman köylüsüne, sahanın ihatası için dikenli tel ve kazık, fidan dikimi için sadece fidan materyali verilmesi sağlanırsa, bu sahalarda özel ağaçlandırma yapmak için kolay olacaktır. Ama hibe şeklinde yapılacak bu yardımın, bir teknik eleman denetiminde ve bizzat köye giderek, orman köylüsüne, yerinde teslim etmek suretiyle yapılması önemlidir.

3. Sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarının çözümü için en iyi uygulama Sosyal Ormancılık olacaktır. "Sosyal Ormancılık"ın Türkiye'de uygulama şeklinin nasıl olacağına dair açıklamalara girmeden önce, Türk Ormancılığında sosyal yaklaşımların gelişim seyrine kısaca değinmekte fayda vardır.

Ormancılıkta sosyal yaklaşıma ilk defa 1950'li yıllarda ihtiyaç duyulmuş ve çıkarılan mevzuatlara sosyo-ekonomik yönlü çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Uygulamaların tek elden köklü bir örgütle yapımı gereksimini ORKÖY gibi bir teşkilatı ortaya çıkarmıştır. Verimli çalışmaları hiç bir zamana yadsınmayacak olan ORKÖY, 1980'li yıllara gelindiğinde önce küçülmüş ve daha sonra ormancılık dışı bir kuruma verilmiştir. Sosyal yaklaşımlardan yoksun kalan ormancılık örgütü, yeni arayışlar içersine girmiştir. 1986 yılında "Sosyal Ormancılık' Kavramının ortaya atılmasıyla birlikte, yine bu ad altında bazı çalışmalar yapılmıştır. "Acaba daha önce ORKÖY teşkilatının yaptığı çalışmalar ile Sosyal Ormancılık çalışmalarının karşılıklı ilişki düzeyleri ve birbiriyle konumları nedir.? şeklinde bir soru aklımıza gelebilir. Bu soruyu şu şekilde cevaplamak mümkündür: 1970 yılında kurularak, yurt düzeyinde yaygın hizmet veren ve başarılı uygulamaları ile 1980'li yıllara gelen ORKÖY, dünyada ve Türkiye'de sosyal ormancılık uygulamalarının ilk örneklerinden birisidir. Belki çalışmalar sosyal ormancılık adı altında yapılmadı. Fakat buğün; ORKÖY'ün hizmet ettiği süreç içersinde yaptığı tüm uygulamaları sosyal

ormancılık olarak nitelendirmek gerekmektedir. (Tolunay, 1992, s.19)

Öte yandan, ORKÖY'ün faaliyet gösterdiği dönemde uygulama açısından bazı eksiklikleri de vardır. ORKöY'ün ele aldığı ve uyguladığı projeler orman ve orman alanları ile, doğrudan ilişkili projeler değildi. Çoğunlukla yeni kırsal uğraşı düzenlerini orman köylerine sokmaya yönelik projelerdi. Süt sığırcılığı ve besicilik kredileri ile çeşitli tesisler yapıldı. Ama orman alanlarındaki hayvan otlatması bir türlü önlenemedi. Dam örtülüğü olarak köylülere malzeme verildi ama yapacak ve yakacak odun üretim-tüketim dengesi kurulamadı. Süt sığırcılığı, arıcılık, ev ve el sanatları ekonomik geliri sağlayan ürünler elde edilmesine rağmen, pazarlama mekanizması yeterince oluşturulamadı.

Türk ormancılığındaki sosyal yaklaşımların gelişmesine ve özellikle ORKÖY'e ait tesbitleri yaptıktan sonra sosyo-ekonomik sorunların çözümü için sosyal ormancılığın Türk ormancılığında nasıl uygulanacağını açıklamaya çalışalım. Bilindiği gibi 1991 yılında Orman Bakanlığının yeniden kurulmasından sonra, Bakanlığın ana hizmet birimleri içersinde Orman ve Köy Ilışkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY)'de yerini almıştır. Merkez teşkilatını hemen hemen oluşturmuş olan ORKöY, önümüzdeki günlerde taşra teşkilatınıda oluşturma yoluna gidecektir. ORKÖY sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarının çözülmesi maksadıyla kurulmuş olup, ormancılık tiplerine göre yapacağı ormancılık şekli sosyal ormancılıktır.

Daha önce hizmet ettiği dönemde orman ve ormancılıkla ilgili kırsal uğraşı düzenlerine çok az yer veren ORKöY, yeni dönemde ormancılıkla doğrudan ilişkili kırsal uğraşı düzenlerine yer vermek ve zenginleşmek zorundadır. ORKöY'ün yeni dönemde sosyal ormancılık olarak uygulayabileceği bazı kırsal uğraşı düzenleri ve modelleri; mera ıslah çalışmaları, kavakçılık, çevre ağaçlandırmaları, toplum ormancılığı, agroforestry üretim sistemleri, işgüçü arz talep dengesi, yakacak odun üretim dengesi gibi uygulamalar olabilir. ORKöY'ün bünyesinde yer alacak Etüd-Plan ve Proje Heyetleri, bu kırsal uğraşı düzenlerini ve modellerini planlayabilmelidir. Klasik uğraşı düzenleri besi ve süt sığırcılığı, arıcılık ev ve el sanatları gibi daha önce tip projelerle uygulaması yapılan çalışmaları yapılan çalışmalar içersine, yukarıda belirtilen kırsal uğraşı düzenleri ve modelleri ve modellerde yer aldığında, orman köylüsünün orman ve orman alanlarıyla uyumlu bir yaşantı içersine girmesi sağlanabilecektir. Şekil 5'te ORKöY'ün ele alacağı kırsal uğraşı düzenleri, toplu halde gösterilmiştir.

Öte yandan orman köylerindeki tipik arazi kullanım şekli açısından, ORKöY hangi kullanım alanlarında çalışma yapılmalıdır. Yeni kırsal uğraşı düzenlerini orman köylerine getirmeye yönelik çalışmalar (besi ve süt sığırcılığı, arıcılık, ev ve el sanatları vs.), I. kullanım alanında uygulanmalıdır. Agroforestry üretim sistemleri, çevre ağaçlandırmaları, mera'a ışlah çalışmaları, kavakçılık ve toplum ormancılığı ise ağırlıklı olarak II. kullanım alanında uygulanmalıdır.

Sosyal Ormancılık uygulamaları yapacak olan, ORKöY, insanları belirli amaç etrafında toplayıp, bu amaca doğru yöneltmek ve yaptığı çalışmalara orman köylüsününde katılımını sağlamak için, bazı halkla ilişkiler araçlarından yararlanması gerekmektedir. Hatta, sosyal ormancılık uygulamalarında halkla ilişkiler araçlarından yararlanılması kaçınılmazdır. (Tolunay, 1992 F.s.12). Hatırlanacağı üzere, daha önce ORKöY'ün il veya ilçe bazında düzenlediği kalkınma planlarında hazırlanma aşamasında, il veya ilçe kamu yöneticileri bir toplantı yapıyor ve yapılacak işler ile üstlenmesi gerekli görevler bir protokolle belirleniyordu. Fakat toplantılara hiç bir ormancı hiç bir orman temsilcisi katılamıyor veya katılması sağlanamıyordu. Hizmet götürülecek insanlar temsicilerinin bulunmadığı bu kurullar ve yapılan toplantılar, orman köylülerinin istemlerinin belirlenmesini ve ortaya konmasını sağlayamaz . Sosyal ormancılık uygulamalarını yapacak olan ORKöY orman köylülerinin temsilcilerinide bu kurullarda yer ve görev verilmelidir. Bunun için ORKöY'ün en alt hizmet birimi olacak "Proje Mühendisliklerininde Şekil 6'daki gibi bir organizasyonu orman köylerinde kurması faydalı olacaktır. Şekil 6'dan da görüldüğü gibi, bir proje mühendisliğine bağlı orman köylerinin her birinden muhtar yada kooperatif başkanlığı niteliğinde temsilci seçilerek "Orman Köyleri Kurulu"nu oluşturmak mümkündür. Bu kurul ve kurulun üyeleri, Proje Mühendislikleri ile koordineli çalışarak, orman köylerine götürülecek hizmetlerin etkin ve verimli olmasını sağlayabilir. Ayrıca dağınık yerleşime sahip orman köyleri için, her mahalleden bir temsilci seçilerek, köy içersinde bir organizasyona gitmekte mümkündür. Eğer ORKÖY bu şekildeki halkla ilişkiler araçlarından yararlanırsa hedef kitlesi olan orman köylülerine çok rahat ulaşarak yapacağı çalışmalara etkinlik ve ivme kazandırır.

4. Kavramlar ve Tanımlar bölümünde ele alınan "Agroforestry" kavramının, sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarının çözümüne olan katkısına değinmek gerekirse; Agroforestry, sosyal ormancılık modellerinin ele alınmasında ve denenmesinde, üretim teknikleri açısından faydalı olabilir. Ülkemizin Bölgesel olarak farklı yetişme ortamlarına sahip olması nedeniyle, orman ağaçları türleri ve tarımsal ürünler açısından zengin bir kombinasyonla temsil edilmesini olanaklı kılmaktadır. Ormancılık üretimi ile tarımsal üretimi aynı toprak biriminde gerçekleştirerek, toplam ürün hasılatını azami miktarlara çıkartmak agroforestry üretim sistemleri ile mümkün olabilmektedir. Bunun için birbirleriyle, üretim açısından uyum sağlayan ve yetiştirimeye olanak veren orman ağacı türlerini ve tarımsal ürün çeşitlerini belirlemek ve ürün kombinasyonları yapmak gerekmektedir. Agroforestry üretim sistemlerini, sosyal ormancılık modelleri olarak kullanmak mümkün olabilmektedir.Bu açıdan ORKÖY çalışmalarında, yöresel olarak yetıştirilmeye uygun tarımsal ürünler ve orman ürünleri envanterle tesbit edilmeli ve bunların üretim şekilleri orman köylüsüne öğretilmeye çalışılmalıdır.

Orman köylerindeki tipik arazi kullanım şekline göre, agroforestry üretim sistemlerinin yapılacağı alan; tarım, mer'a ve bozuk orman alanlarının girift bir şekilde bulunduğu II. kullanım

alanı olacaktır. Farklı kırsal uğraşı düzenlerinin bulunduğu bu alanda, uygun kombinasyonları yaratmak, üretimi ve dolayısıyla orman köylüsünün gelirini maksimize etmek mümkündür.

5. "Türkiye Orman Köylerinin Sosyo-ekonomik Ormancılık Sorunları"nın çözümü için, "Toplum Ormancılığı" nasıl ve ne şekilde uygulanacaktır. Sorusuna cevap aramaya başlayalım.

Türkiye Cumhuriyetleri Ormanları içersinde yaşayan insanlarımızın orman içi yerleşimleri ve buralardaki yaşantıları, tarihsel açıdan uzun bir süreç geçmiştir. Özellikle Cumhuriyetten önce ve Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda çıkan isyanlar ve ayaklanmalar halkın orman içı yerleşmelerini hızlandırmış ve kendisini emniyette hissetmek isteyen halk, bu amaçla orman içlerine yönelmiştir. Bu yerleşmelerden sonra kendine özgü yaşam şekli ve kırsal uğraşı düzenleri kuran halk çevresindeki ormanlarıda gelişi güzel kullamaya başlamıştır. Çeşitli tarihlerde bu yörelerde yaşayan halkın gereksinim duyduğu yapacak ve yakacak odun ihtiyaçının karşılanması için yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Osmanlı devrindeki ilk orman kanunlarından olan 1870 tarihli orman nizamnamesiyle, orman köylülerine bazı haklar verilmiş ve ormanlar mülkiyet itibariyle; devlet, vakıf, köy-kasaba baltalıkları ve kişilere ait korular olarak ayrılmıştır. 1920 yılında da Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Meclisi olan TBMM "39 Sayılı Baltalık Kanunu" nu çıkararak köylülere 2'şer hektar baltalık verilmesini öngörmüştür. Daha sonra 1924 yılında 484 Sayılı Devlet Ormanlarından köylülerin intifa Hakkı Kanunu ortaya konmuş ve yine orman köylülerine bazı haklar verilmıştir. 1937 tarihsel " 3116 Sayılı Orman Kanunu"nunda da orman köylülerine verilecek olan haklar gözardı edilmemiş ve bu haklar "3444 Sayılı Kanun" ,ile daha da artırılmıştır. 3116 Sayılı Kanundan sonra yürürlüğe giren ve yıllar itibariyle yapılan birçok değişikliklerle günümüze kadar, halen yürürlükteki "6831 Sayılı Orman Kanununda orman köylülerine birçok haklar tanımaktadır. Bu kanunun 31 ve 32. maddeleri orman köylülerinin yapacak ve yakacak odun ihtiyaçlarının verilme usullerini belirleyen maddeler olup, Türkiye'de toplum ormancılığının uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yıllardan beri orman köylülerine tanınan kanuni haklar çerçevesinde, orman köylülerinin yapacak ve yakacak odun gereksinmesi karşılanmaya çalışılmaktadır. Fakat bu haklar orman idaresi üzerinde büyük yük teşkil etmektedir. Örnek olarak Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü, son üç yılda sınıları içersinde bulunan orman köylerine 111.845 m3 yapacak, 817.038 ster yakacak odun vermiştir. (Kaynak : Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü işletme Pazarlama Şube Müdürlüğü Kayıtları). Eğer bu Bölge Müdürlüğü orman köylüsüne verdiği bu yapacak ve yakacak odunları piyasaya satmış olsaydı, 132 Milyar Tl. gelir elde etmiş olacaktı. Oysa verilen bu yapacak ve yakacak odun miktarlarına karşılık orman köylüsünden 13 milyar Tl. para tahsil edilmiştir. Dikkat edilirse bu rakam, köylüye verilen yapacak ve yakacak odunun piyasaya satılması şartı ile elde edilecek gelirin onda birine eşdeğerdir. Yani 120 milyon TL. para, orman köylüsüne subvanse olarak verilmiştir. Orman Böge Müdürlüklerinin en az 10 tanesinin aynı uygulamaları yaptığı

farzedilirse ulaşılacak rakamların hangi boyutlarda olacağı açıkça anlaşılır.

Türkiye'de bu soruların çözümü için "TOPLUM ORMANCILIĞI" denenmeli ve uygulanmalıdır. Orman Bakanlığı, orman köylülerinin yapacak ve yakacak odun talebi sıkıntısından kurtarmak ve ayrıca gayriyasal yoldan yapılan köyü faydalanmasını önlemek için; toplum ormancılığını kullanmak mümkündür. Ayrıca orman köylerindeki tipik arazi kullanım şekline göre ormanlar üzerindeki sosyal baskıyı, III. kullanım alanı (henüz bozulmamış ormanlar) sınırında tutmak, toplum ormancılığını uygulamakla mümkün olabilir.

Daha önce tanımlar ve kavramlar bölümünde açıklandığı üzere toplum ormancılığı; ilk aşamada oturtulması ve uygulanması zor bir sosyal ormancılık modelidir.Bu zorluk mülkiyet düzeni yerleşmemiş ve kadostro sorunu çözülmemiş ülkelerde daha da artmaktadır. Fakat toplum ormancılığının uygulanamaz diye bir kuralı yoktur. Ülkemizinde kadostro mülkiyet sorunları çözümlenmemiş ve düzenli arazi kullanımı yaygınlaşmıştır. Radikal ve köklü değişiklikler yaparak toplum ormancılığını Türkiye'de uygulayabiliriz.

Ülkemizde Toplum Ormancılığının yapılacağı alan orman köylerindeki toplum ormancılığında; orman köylerinin yapacak ve yakacak odun gereksinmeleri, kendilerince tahsis edilen düşük verimli bir orman alanında karşılanmakta, tahsis olunan ormanın işletme ve yönetimi köylülere verilmektedir. Ülkemizde de uygulama aynı şekilde olacaktır. Fakat uygulamalarda dikkat edilecek önemli hususlardan birisi verimli devlet ormanlarının değil de, köyün hemen yakınında düşüş verimli bir orman alanının tahsisidir. Amenajman planlarındaki meşcere tipleme ve ormının verimine bakarsak bu değerlendirmeyi yapmak olasıdır. Tipik arazi kullanım şekillerine göre II. kullanım alanında kendini göstermektedir. Toplum ormancılığı için tahsis edilecek orman alanları, bir kullanım alana içersinde yer alan bölünmüş orman alanları olacaktır.

Her orman köyüne ne kadar toplum ormanı tahsis edileceği orman köyündeki insanların yıllar itibariyle gereksinim duyacakları yapacak ve yakacak odun miktarlarına göre belirlenmelidir. Dünyada toplum ormancılığı uygulanan ülkelerde, köyler veya yerleşim birimleri miktar olarak genelde 100 hektar orman alanına sahiptir. (Becher, 1991 s.4). Türkiye'de 17000 orman köyü olduğuna göre, toplum ormancılığının uygulanması sonucunda 1.7 milyon orman alanının köylere tahsis edileceği kaba bir rakam olarak ortaya çıkar. Fakat bu rakam kesin bir değer olmayıp, herhangi bir köye tahsis edilecek orman alanı miktarının belirlenmesinde o köyün nüfusu ve yıllar itibariyle yapacak ve yakacak odun gereksinmesimin ne miktarda olduğu ve geliştiği dikkate alınmalıdır.

Ülkemizde toplum ormancılığı uygulamalarında tahsis olunacak orman alanı, kişi yada kişiler değil, köy tüzel kişiliği olarak verilmelidir. Tahsis olunan ormanın yönetimi ve işletilmesi görevini de köy tüzel kişiliği üstlenmelidir. Toplum ormanı olarak verilecek sahaların bir plan dahilinde işletilmesi zorunlu hale

getirilmelidir.

Ülkemizde Toplum Ormancılığı uygulamalarında tahsis olunacak orman alanı, kişi yada kişiler olarak değil, köy tüzel kişiliği olarak verilmelidir. Tahsis olunan ormanın, yönetimi ve işletilmesi görevini de köy tüzel kişiliği üstlenmelidir. Toplum ormanı olarak verilecek sahaların bir plan dahilinde işletilmesi zorunlu hale getirilmelidir.

Ülkemizde toplum ormancılığı uygulaması kararı alınırsa bu konuda düzenlemeler yapacak mevzuatın çok iyi şekilde hazırlanması gerekmektedir. Şekil 7'de Almanya'da toplum ormancılığı uygulamalarına ait mevzuatın nitelikleri verilmiştir. Yürürlükteki yasalara göre, Türkiye'de toplum ormancılığı uygulamak mümkün değildir. Çünkü ormancılık mevzuatlarında devlet ormanlarının mülkü ve işletilmesi devronulamaz şeklinde hükümler bulunmaktadır. Toplum ormancılığı uygulaması düşünülürse, bazı yasalarda köklü değişiklikler yapmak zaruridir.

Toplum ormancılığı uygulamalarında, işletme ve yönetimi köylülere verilen orman alanları, için gereken teknik hizmet ve yardımların, özellikle ilk uygulama yıllarında orman idaresince yapılması gerekmektedir. Buğün toplum ormancılığı uygulaması yapan birçok ülkede, bu ormanların teknik işlemleri yine o ülkenin orman idaresi tarafından yapılmaktadır. Hatta bazı toplum ormanları, bizzat orman idaresince yönetilmektedir.

Bunun yanında en azından bu modelin oturması aşamasına kadar, orman köylülerine doğrudan veya dolaylı olarak mali destek te yapılmalıdır.

Türkiye'de toplum ormancılığı mevzuatını hazırlarken tahsis olunan orman alanının başka maksatlarla kullanılamayacağına, satmak ve elden çıkartmak suretiyle değerlendirilemeyeceğine, köylerin yapacak ve yakacak odun ihtiyaçlarının sadece bu ormandan karşılanacağı ve bunun dışında orman idarelerine hiçbir zati ihtiyaç talebinde bulunulamayacağı, ormanın bir plan dahilinde işletileceğine tutulacak tüm kayıt ve defterler ile ormanda yapılacak tüm işlerin her an denetleneceğine ve bu konuda kusurlu olacak kişilerin cezalandırılabileceğine ilişkin hükümlerin yer almasına önem verilmelidir.

Görüldüğü gibi toplum ormancılığı zor bir sosyal ormancılık modelidir. T.C. Orman Bakanlığı çatısı altında görev yapan, ormancı teknik elamanlar, bu modelin sosyo-ekonomik ormancılık sorunlarına çözümler getireceğine inanmıyabilir, güvenmeyebilir veya uygulanmasının mümkün olmayacağını söyleyebilir. Bu insanlara şu sözü söylemek gerekmektedir. "Birkaç yıl öncesine kadar dünyada yaşanılan değişimlerin buğünkü noktalara ulaşabileceğini düşünebiliyormuydunuz ? Ya da o günlerde yaşanılan değişimlerin , buğün bu noktalara ulaşacağı söylenseydi inanabilirmiydiniz" o halde değişimlere ve yeniliklere ayak uydurmak gereksinimdir. Türk ormancılığının buna ihtiyacı vardır.

## KAYNAKÇA

BECKER,M. 1991, Development, Importance and Support of CommnalForestry In Germany, Kırsal Kalkınma ve Halk Ormancılığı Semineri Tebliği, Ankara

BOZATLI,A. 1987, Konya'da Karma Ormancılık Uygulamaları, Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl:24, Sayı:2, Ankara

GERAY,U. 1986, Planlama Ders Notları (Basılmamış) Istanbul

GERAY,U. 1991, Ekonomi I.Ü.Orman Fakültesi Yayınları, I.Ü.Yayım No:3653, O.F.yay.No:408 Istanbul

GÜLEN,I. ve ÖZDÖNMEZ,M. 1981; Orman Idare Bilgisi I.Ü.Orman Fakültesi Yayınları, I.Ü.Yayın No:2773, O.F.Yayın No:408 Istanbul

OHE,W.1991, Socio-Economic Surveys as an Essential Source of Basic Information for Deciding on Social Forestry Activities in Forest Villages, Kırsal Kalkınma ve Halk Ormancılığı Semineri Tebliği, Ankara

ÖZDÖNMEZ,M. ve ISTANBULLU,T. 1981, Ormancılık Politikası Ders Kitabı, I.Ü. Orman Fakültesi Yayınları I.Ü.Yayın No: 2875, O.F.Yayın No: 305, Istanbul

ÖZDÖNMEZ, M. ve ARKADAŞLARI 1989,Ormancılık Politikası Ders Kitabı, I.Ü. Orman Fakültesi Yayınları I.Ü.Yayın No: 3553, O.F.Yayın No:401, Istanbul

PANDEY, S.ve YADAMA,G. 1990, Condititions for Local Level Comminity Forestry Action a Theoretical Explanation, Mountain Research and Development, Vol: 10, No:1, Davis, USA

SAĞKAYA,A. 1986, Sosyal Ormancılık, Orman Mühendisliği Dergisi Yıl:23, Sayı:6, Ankara

TOLUNAY,A. 1987, Özel Orman Işletmeciliği ve Özel Ağaçlandırmalar (çal Örneği) Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Istanbul

TOLUNAY,A. 1989, Sosyal Ormancılık Üzerine Düşünceler ve Öneriler Orman Mühendisliği Dergisi Yıl:26, Sayı:8, Ankara

TOLUNAY,A. 1991, Ormancılıkta Refah Ekonomisi ve Sosyal Ormancılık, Fidan Dergisi, Yıl:3, Sayı:38, Ankara

TOLUNAY,A. 1991 a, Sosyal Ormancılık Nedir? Araştırma Bülteni, Ormancılık Araştırma Enstitüsü, Sayı:110 Ankara

TOLUNAY,A. 1991 c, Ormancılık Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye Ormancılık Politikaları Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl:28, Sayı:7, Ankara

TOLUNAY, A., 1992., Türkiye Orman Köylerinde Sosyoekonomik Kırsal Ormancılık Sorunları ve Çözüm Yolları, Türkiye'de Uygun Toplum Ormancılığı Modellerinin Geliştirilmesi Projesi Semineri, Kunduz Eğitim Merkezi, 20-24 Temmuz 1992, Amasya, Türkiye.

TOLUNAY,A. 1991 d, Ormancılık Tipleri ve Sosyal Ormancılık Fidan Dergisi, Yıl:4, Sayı:45, Ankara

TOLUNAY,A. 1991 e, Orman köylerinde Tipik Arazi Kullanımı Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl:28, Sayı:11, Ankara

TOLUNAY,A. 1991 f, Batı Karadeniz Bölgesinde Uygulanabilecek Sosyal Ormancılık Modelleri, Fidan Dergisi, Yıl:4, Sayı:48, Ankara

TOLUNAY,A. 1992, Türk Ormancılığında Sosyal Yaklaşımlar ve ORKÖY ile Sosyal Ormancılığın Çeşitli Açılardan Analizi, Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl:29, Sayı:1, Ankara